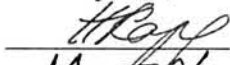

Установа адукацыі
“Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў”

ЗАЦВЯРДЖАЮ

Рэктар БДУКМ

 Н.У.Карчэўская

«16» 10 2025 г.

Рэгістрацыйны № ВД-6-05-1 эвуч.

КРЫНІЦА ЗНАЎСТВА

*Вучэбная праграма
ўстановы вышэйшай адукацыі
па вучэбнай дысцыпліне для спецыяльнасці
6-05-0322-03 Музейная справа і ахова гісторыка-культурнай спадчыны*

Вучэбная праграма складзена на аснове адукацыйнага стандарты вышэйшай адукацыі АСВА 6-05-0322-03-2023 па спецыяльнасці 6-05-0322-03 Музейная справа і ахова гісторыка-культурнай спадчыны, зацверджанага пастановай Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь ад 21.08.2023 № 274, вучэбнага плана ўстанова вышэйшай адукацыі па спецыяльнасці 6-05-0322-03 Музейная справа і ахова гісторыка-культурнай спадчыны.

СКЛАДАЛЬНИК:

А.Я. Паўлава, дацэнт кафедры гісторыка-культурнай спадчыны ўстанова адукацыі “Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў”, кандыдат гістарычных навук, дацэнт

РЭЦЭНЗЕНТЫ:

А.М. Бяляўскі, дацэнт кафедры крыніцазнаўства Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта, кандыдат гістарычных навук, дацэнт

В.А. Касан, прафесар кафедры інфармацыйных рэсурсаў і камунікацый ўстанова адукацыі “Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў”, кандыдат педагагічных навук, дацэнт

РЭКАМЕНДАВАНА ДА ЗАЦВЯРДЖЭННЯ:

кафедрай гісторыка-культурнай спадчыны ўстанова адукацыі “Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў” (пратакол № 6 ад 25.01.2024 г.);

прэзідыумам навукова-метадычнага савета ўстанова адукацыі “Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў” (пратакол № 4 ад 10.04.2024 г.)

ТЛУМАЧАЛЬНАЯ ЗАПІСКА

Значная колькасць экспанатаў сучасных музеяў адначасова з'яўляюцца гістарычнымі крыніцамі. Аснову навукова-фондавай работы і краязнаўчых даследаванняў складае вывучэнне гістарычных крыніц, якія утрымліваюць інфармацыю аб падзеях, з'явах і асобах мінулага чалавечага грамадства. Тэарэтычнае крыніцазнаўства з'яўляецца фундаментам для асноўных і спецыяльных музеязнаўчых вучэбных дысцыплін і абавязковым элементам базавага блока музеязнаўчай адукацыі.

Прадметам вучэбнай дысцыпліны “Крыніцазнаўства” з'яўляюцца асноўныя тыпы і віды гістарычных крыніц па гісторыі Беларусі, гісторыя іх вывучэння, метады крыніцазнаўства ў кантэксце музейнай і краязнаўчай дзейнасці.

Вучэбная праграма па вучэбнай дысцыпліне “Крыніцазнаўства” распрацавана з улікам пастаўленых задач, узгоднена з праграмамі вучэбных дысцыплін “Гісторыя Беларусі”, “Археалогія”, “Геральдыка”, “Сфрагістыка”, “Храналогія” і інш.

Мэта вучэбнай дысцыпліны – засваенне студэнтамі ведаў аб крыніцах і метадах іх вывучэння, фарміраванне навыкаў, неабходных спецыялісту для работы ва ўмовах музея.

Задачы вучэбнай дысцыпліны:

- сфарміраваць уяўленне аб крыніцы як феномене культуры і крыніцазнаўстве як асобым метадамі засваення рэальнага свету;
- сфарміраваць уяўленне аб гісторыі развіцця корпусу гістарычных крыніц;
- сфарміраваць прафесійныя навыкі і ўменні даследавання розных відаў і тыпаў крыніц.

У адпаведнасці з адукацыйным стандартам вышэйшай адукацыі па спецыяльнасці 6-05-0322-03 Музейная справа і ахова гісторыка-культурнай спадчыны асноўнымі мэтамі прафесійнай падрыхтоўкі студэнтаў выступаюць фарміраванне і развіццё сацыяльна-асобасных кампетэнцый, заснаваных на гуманітарных ведах, эмацыянальна-каштоўнасным і сацыяльна-творчым вопыце, якія забяспечваюць рашэнне і выкананне грамадзянскіх, сацыяльна-прафесійных, асобасных задач і функцый.

Зместам вучэбнай дысцыпліны “Крыніцазнаўства” прадугледжана фарміраванне наступных спецыяльных кампетэнцый:

СК-4 Прымяняць метады і дасягненні археалогіі, рэлігіязнаўства і спецыяльных гістарычных дысцыплін для выяўлення, крытычнага аналізу і інтэрпрэтацыі музейных крыніц, вызначэння агульнага і асаблівага ў развіцці сусветных рэлігій;

СК-5 Планаваць і выконваць работу па бягучым і перспектыўным укамплектаванні музейных калекцый, іх уліку і выкарыстанні ў экспазіцыйна-выставачнай дзейнасці ў адпаведнасці з прававымі нормамаі і прынцыпамі музейнай этыкі.

У выніку вывучэння вучэбнай дысцыпліны “Крыніцазнаўства”

студэнты павінны ведаць:

- сучасную сацыякультурную канцэпцыю гістарычнай крыніцы, яе сацыякультурнае і інфармацыйнае вызначэнне; прадмет і задачы крыніцазнаўства, тыповыя і відавыя класіфікацыі крыніц;
- працэс фарміравання і развіцця корпуса крыніц па гісторыі Беларусі;
- агульную методыку даследчай працы з крыніцамі: пошук і высвятленне крыніц, задачы крыніцазнаўчага аналізу, устанаўленне асаблівасцей крыніц, высвятленне знешніх адметнасцей, вызначэнне паходжання, тлумачэнне тэксту, высвятленне яго верагоднасці, рэпрэзентатыўнасці інфармацыі крыніц, навуковай значнасці і прыёмаў апрацоўкі даных;
- азначэнне і агульную характарыстыку гістарычных крыніц, разнавіднасці, галоўныя помнікі, іх публікацыі, гісторыка-фактычны змест, верагоднасць інфармацыі, навуковую каштоўнасць і методыкі аналізу і апрацоўкі даных асноўных відаў пісьмовых крыніц: летапісаў, дакументаў заканадаўства, актаў, справаводчай дакументацыі, статыстыкі, літаратурных помнікаў, публіцыстыкі і крыніц асабістага паходжання;
- асаблівасці даследавання гістарычных крыніц у навукова-фондавай рабоце музея.

Студэнты павінны ўмець:

- адшукваць апублікаваныя і неапублікаваныя пісьмовыя крыніцы і фарміраваць прадстаўнічую базу крыніц, неабходную для вывучэння выбранай навукова-даследчай тэмы і вырашэння яе праблем;
- правільна класіфікаваць знойдзеныя і адабраныя для крыніцазнаўчых даследаванняў крыніцы;
- праводзіць метадычна граматы крыніцазнаўчы аналіз дадзеных крыніц наконт іх верагоднасці, паўнаты, прадстаўнічасці, навуковай каштоўнасці і правільную апрацоўку крыніц карэктнымі метадамі, якія адпавядаюць сутнасці даследуемай праблемы, зместу і форме інфармацыі.
- выкарыстоўваць атрыманыя з розных крыніц данныя і комплексна і крытычна іх аналізаваць – у ўзаемнай праверцы і дапаўненні;
- стылістычна правільна, лагічна і абгрунтавана аналізаваць атрыманыя вынікі крыніцазнаўчай працы;
- правільна афармляць бібліяграфічнае апісанне крыніц.

валодаць:

- прыёмамі і метадамі збору крыніц, іх атрыбуцыі, датыроўкі і лакалізацыі;
- методыкай апісання і навуковага даследавання гістарычных крыніц, у тым ліку і асноўнымі сучаснымі метадамі;
- асновамі міждысцыплінарнага падыхода і выкарыстоўваць яго пры правядзенні крыніцазнаўчых даследаванняў у музеі.

У рамках адукацыйнага працэсу па вучэбнай дысцыпліне студэнт павінен не толькі набыць тэарэтычныя і практычныя веды, уменні і навыкі па спецыяльнасці, але і развіць свій каштоўнасна-асабасны, духоўны патэнцыял сфарміраваць якасці патрыёта і грамадзяніна, гатовага да актыўнага ўдзелу ў

сацыяльна-культурным жыцці краіны.

Структураванне зместу вучэбнай дысцыпліны “Крыніцазнаўства” ажыццяўляецца пры дапамозе вылучэння ў ім узбуджальных дыдактычных адзінак (раздзелаў, тэм).

У адпаведнасці з вучэбным планам на вывучэнне вучэбнай дысцыпліны “Крыніцазнаўства” усяго прадугледжана 200 гадзін, з іх 110 – аўдыторныя заняткі. Прыкладнае размеркаванне аўдыторных гадзін па відах заняткаў: лекцыі – 62, семінарскія заняткі – 48. Форма правядзення бягучай атэстацыі – вуснае апытанне. Форма правядзення прамежкавай атэстацыі – экзамен.

ЗМЕСТ ВУЧЭБНАЙ ДЫСЦЫПЛІНЫ

Раздзел I. Тэорыя і методыка крыніцазнаўства

Тэма 1. Уводзіны, прадмет і змест крыніцазнаўства

Гістарычная навука і крыніцазнаўства. Аб'ект, прадмет і змест крыніцазнаўства. Азначэнне гістарычнай крыніцы. Сучасныя падыходы да вызначэння гістарычнай крыніцы. Прырода гістарычнай крыніцы. Крыніца – адзінства аб'ектыўнага і суб'ектыўнага. Пазнавальныя функцыі гістарычнай крыніцы. Гістарычны факт і гістарычная крыніца. Гістарычная крыніца і гістарычны дапаможнік. Тэарэтычнае і прыкладное крыніцазнаўства. Крыніца і гістарычная свядомасць грамадства.

Гістарычная крыніца як аснова міждысцыплінарнага сінтэзу. Крыніцазнаўства гісторыі і іншых гуманітарных навук. Месца крыніцазнаўства ў сістэме гістарычных навук. Крыніцазнаўства і музейназнаўства. Гістарычная крыніца і музейны прадмет. Крыніцазнаўства і архівазнаўства, крыніцазнаўства і археаграфія, крыніцазнаўства і краязнаўства. Крыніцазнаўства і ахова гісторыка-культурнай спадчыны.

Тэма 2. Фарміраванне і развіццё крыніцазнаўства. тэндэнцыі сучаснага крыніцазнаўства

Умовы ўзнікнення крыніцазнаўства як навукі. Асноўныя этапы развіцця крыніцазнаўства. Назапашванне вопыту па апрацоўцы крыніц эпохі феадалізму.

Зараджэнне і развіццё расійскай школы крыніцазнаўства (Ф.і. Мілер, Л. А. Шлецер), асноўныя серыйныя выданні крыніц у Расіі. Распрацоўка тэорыі і методыкі гістарычнага крыніцазнаўства ў канцы XIX – пачатку XX стст. Развіццё метадаў крытыкі крыніц у Англіі (Э. Фрыман), Германіі (І.Г.Дройзен, Э. Бернгейм). Пазітывісцкі падыход да працы з крыніцамі (Ф.дэКуланж). Стварэнне першых навуковых дапаможнікаў і манаграфій па пытаннях крыніцазнаўства (Ш.В. Ланглуа, Ш. Сеньабос, В. В. Ключэўскі, А.С. Лапо-Данілеўскі).

Развіццё крыніцазнаўства ў найноўшы час. Дыскусіі аб сутнасці і ролі гістарычных крыніц (М.Блок, Л. Феўр, Ф. Бродель, Ж. Ле Гофф, Е. Тапольскі, Л. Стоўн, А. Марвік, Э. Х. Карр, А. Манслоў і інш.). “Школа анналаў”: М.Блок, Л.Феўр. Тэарэтычныя распрацоўкі савецкіх гісторыкаў: В. К. Шчарбакоў, М.М.Ціхаміраў, І.Д. Кавальчанка, С.О.Шмідт В.М.Медушэўская. Распрацоўка крыніцазнаўства гісторыі Беларусі. Уклад Д.І.Даўгяллы. М.М.Улашчыка, А.П.Ігнаценка. Распрацоўкі сучасных беларускіх гісторыкаў.

Музейнае крыніцазнаўства. Выкарыстанне метадаў крыніцазнаўства ў музеалогіі. Музейны прадмет і гістарычная крыніца. Музейныя якасці гістарычных крыніц. Музейныя калекцыі як гістарычныя крыніцы. Навукова-дапаможны матэрыял як гістарычная крыніца. Уклад Н.Г.Самарынай, А.М.Разгона. Распрацоўкі В.Н.Цуканавай, Н.П.Фінягіна.

Тэма 3. Метадалогія і метады крыніцазнаўства. выкарыстанне колькасных метадаў і інфармацыйных тэхналогій апрацоўкі крыніц

Метадалогія і методыка крыніцазнаўства. Агульная характарыстыка метадаў даследавання гістарычных крыніц. Метады тэксталогіі і лінгвістыкі ў даследаванні пісьмовых крыніц. Метады семіётыкі пры вывучэнні гістарычных крыніц. Вывядзенне дыскурса ў тэкстах. Выкарыстанне метаду дэканструкцыі. Выкарыстанне дасягненняў гістарычнай псіхалогіі і псіхагісторыі ў даследаванні крыніц.

Абмежаваныя магчымасці традыцыйных метадаў вывучэння крыніц. Крыніца ў свеце тэорыі інфармацыі. Колькасныя метады вывучэння крыніц. Распрацоўкі І.Д.Кавальчанка. Выкарыстанне інфармацыйных тэхналогій. Масавыя крыніцы: падыходы І.Д. Кавальчанкі і Б.Р. Літвака. Спосабы апрацоўкі масавых крыніц. Падрыхтоўка тэксту крыніцы да колькаснага аналізу: структураванне, фармалізацыя і кадзіраванне інфармацыі. Магчымасці інфармацыйных тэхналогій і колькасных метадаў пры вывучэнні апавядальных крыніц.

Тэма 4. Класіфікацыя і сістэматызацыя гістарычных крыніц

Сутнасць, мэты і крытэрыі класіфікацыі. Класіфікацыя і сістэматызацыя. Віды сістэматызацый. Паняцці “тып” і “від”, іх суадносіны. Класіфікацыя крыніц на “рэшткі” і “паданні” Э.Бернгейма. Спробы першых класіфікацый І.Г.Дройзэна, А.С.Лапо-данілейскага. Фіксаваная і нефіксаваная гістарычная інфармацыя. Адлюстраванне ў крыніцы фіксаванай інфармацыі. Падзяленне крыніц па спосабе фіксавання інфармацыі: рэчавыя, пісьмовыя, вусныя, этнаграфічныя, лінгвістычныя, фотакінадакументы, аўдыядакументы. Класіфікацыя крыніц па паходжанню і відах Тыпалагічныя класіфікацыі крыніц па знешніх прыкметах. Класіфікацыя Л.М.Пушкарова. Класіфікацыя С.О.Шмідта.

“Вусная гісторыя” і яе крыніцы. Пісьмовыя крыніцы і іх роля ў вывучэнні гісторыі. Класіфікацыя пісьмовых крыніц. Дакументальныя і апавядальныя крыніцы, іх віды і асаблівасці вывучэння.

Тэма 5. Рэчавыя і выяўленчыя крыніцы

Вывядзенне рэчавых крыніц. Паняцце археалагічнай крыніцы. Рэчавыя этнаграфічныя крыніцы. Рэчавая крыніца і артэфакт. Рэчавая крыніца і музейны прадмет. Класіфікацыя і сістэматызацыя рэчавых крыніц. Асаблівасці вывучэння рэчавых крыніц.

Выяўленчыя крыніцы і іх класіфікацыя. Мастацка-выяўленчыя і дакументальна-выяўленчыя крыніцы. Устанаўленне сапраўднасці выяўленчых крыніц. Карты як гістарычныя крыніцы. Ваенна-гістарычныя карты. Тапаграфічныя планы населенных пунктаў. Творы выяўленчага мастацтва як гістарычныя крыніцы. Плакаты і карыкатуры як гістарычныя крыніцы. Калажы як гістарычныя крыніцы. Этапы вывучэння твораў выяўленчага мастацтва. Фатаграфіі як гістарычныя крыніцы. Спецыфічныя рысы фота як гістарычнай крыніцы. Дакументальныя, мастацкія і аматарскія

фота.

Прадстаўленне рэчавых і выяўленчых крыніц ў музейнай экспазіцыі. Выяўленчыя і рэчавыя крыніцы ў зборах архіваў і бібліятэк.

Тэма 6. Крыніцазнаўчая эўрыстыка

Пошук крыніц і яго мэты. Задачы эўрыстыкі. Заканамернасці выяўлення гістарычных крыніц. Сістэмны падыход да фарміравання крыніцазнаўчай базы даследавання. Методыка пошуку крыніц у архівах. Выкарыстанне аўтаматызаваных інфармацыйна-даведачных сістэм для пошуку гістарычных крыніц. Вывучэнне архіўных спраў, выяўленне і адбор дакументаў

Пошук апублікаваных крыніц. Метады бібліяграфічнага пошуку. Віды публікацый гістарычных крыніц. Першасныя і другасныя выданні. Даведачныя выданні. Перавагі і недахопы выданняў. Гістарычная бібліяграфія. Бібліграфічныя паказальнікі. Кніжная і прыартыкульная бібліяграфія. Пошук крыніц у Інтернеце. Крыніцазнаўчыя аспекты сецявых дакументаў.

Тэма 7. Крыніцазнаўчая крытыка

Прырода гістарычнай крыніцы. Этапы крыніцазнаўчага даследавання. Агульная характарыстыка мэтаў і задач асноўных этапаў крыніцазнаўчай крытыкі.

Знешняя крытыка. Крыніцазнаўчыя даследаванні ў навукова-фондавай рабоце музейных устаноў. Крытыка пісьмовых крыніц. Вывучэнне паходжання тэксту. Паняцці спісаў, рэдакцый, ізводаў. Этапы стварэння дакументаў, чарнавікі, белавікі, копіі. Інтэрпаляцыі і глоссы. Аднаўленне арыгіналу па тэксту з некалькіх спісаў, ізводаў, рэдакцый. Выкарыстанне дадзеных палеаграфіі. Рэканструкцыя тэксту. Гістарызмы, архаізмы, тлумачэнне паняццяў. Тэрміналагічны аналіз. Разуменне сэнса тэкста. Вывучэнне тэксту заканадаўчых і актавых крыніц. Вывучэнне тэксту наратыўных (апаведальных) крыніц.

Неабходнасць ведання гістарычных умоў стварэння крыніцы. Вызначэнне часу стварэння крыніцы. Аналіз інфармацыі аб часе. Непасрэдная і ўскосная інфармацыя. Вывучэнне формы дакумента для яго датавання. Звесткі з іншых крыніц. Методыка вызначэння месца ўзнікнення крыніцы. Выкарыстанне дадзеных графічных і пісьмовых крыніц. Аналіз непасрэднай і ўскоснай інфармацыі. Тапонімы, этнонімы, мікратапонімы.

Атрыбуцыя. Непасрэдная інфармацыя пра аўтара: прозвішча, імя, імя па бацьку. Крыптонімы, мянушкі і іх раскрыцце. Ананімныя крыніцы і іх атрыбуцыя. Асабістыя подпісы. Выкастанне інфармацыйных тэхналогій для атрыбуцыі крыніц.

Падложныя і падробленыя дакументы і мэты іх утварэння. Устанаўленне інтэлектуальнага падлогу. Паўната, сапраўднасць і дакладнасць крыніц. Вызначэнне навуковай каштоўнасці пісьмовых крыніц. Пісьмовая крыніца і гістарычны кантэкст. Інтэрпретацыя гістарычнай

крыніцы, яе адрозніванне ад простага граматычнага чытання тэксту. Паняцце сінтэзу інфармацыі. Сутнасць і мэты сінтэзу гістарычнай інфармацыі. Спалучэнне даных знешняй і ўнутранай крытыкі крыніцы. Узаемасувязь і ўзаемаўплыў крыніц. Генеалагічны рад крыніц. Рэпрэзентатыўнасць.

Тэма 8. Асаблівасці вывучэння аўдыявізуальных крыніц

Аўдыявізуальныя крыніцы. Вызначэнне і пытанні класіфікацыі аўдыявізуальных крыніц. Гістарыяграфія вывучэння аўдыявізуальных матэрыялаў як гістарычных крыніц. Этапы стварэння аўдыявізуальных крыніц. Суправаджальныя дакументы да аўдыявізуальных крыніц. Мастацкія і дакументальныя відэакрыніцы. Фонадакументы і іх спецыфіка. Асаблівасці вывучэння фона- і відэакрыніц. Устанаўленне сапраўднасці аўдыявізуальных крыніц. Праблемы інтэрпрэтацыя аўдыявізуальных крыніц.. Аўдыявізуальныя матэрыялы як крыніцы па вывучэнню сацыяльных з’яў і грамадскіх настрояў. Аўдыявізуальныя крыніцы па гісторыі развіцця культуры Беларусі. Прадстаўленне фона- і аўдыявізуальных крыніц ў музейнай экспазіцыі.

РАЗДЗЕЛ II. Крыніцазнаўства гісторыі Беларусі

Тэма 9. Асноўныя віды, тэндэнцыі і этапы развіцця крыніц па гісторыі Беларусі

Тыпы і віды крыніц па гісторыі Беларусі. Этапы развіцця і асаблівасці корпуса гістарычных крыніц на кожным этапе. Роля пісьмовых крыніц у вывучэнні гісторыі Беларусі. Выяўленне і аналіз архіўных матэрыялаў. Асноўныя публікацыі крыніц па гісторыі Беларусі. Крыніцы па крывізнаўству Беларусі. Пісьмовыя і рэчавыя крыніцы па гісторыі Беларусі ў музейных установах.

Тэма 10. Заканадаўчыя дакументы

Агульная характарыстыка заканадаўчых дакументаў як крыніцы. Заканадаўчая працэдура на розных этапах развіцця дзяржавы. Суадносіны паняццяў “права” і “закон”. Матэрыялы заканадаўства зямель Русі IX - XIII стст. Суадносіны звычайнага і пісьмовага права. “Руская праўда” як крыніца па сацыяльна-эканамічнай гісторыі IX-XII стст. Полацкая і Смаленская граматы XIII ст.

Крыніцы права Вялікага княства Літоўскага (ВКЛ). Віды заканадаўчых дакументаў XIV - XVII стст. Прывілеі і іх класіфікацыя. Роля прывілеяў у афармленні саслоўных правоў магнатаў. Судзебнік Казіміра IV і яго месца ў развіцці заканадаўства ВКЛ. Статуты ВКЛ як гістарычная крыніца. Канстытуцыі сеймаў ВКЛ і Рэчы Паспалітай. Выданні заканадаўчых матэрыялаў ВКЛ. Прыватнае права.

Тыпы і віды заканадаўчых дакументаў канца XVIII – пачатку XX ст. Выданні заканадаўчых матэрыялаў. “Полное собрание законов Российской империи”. Перыядычнае выданне заканадаўчых матэрыялаў.

Заканадаўчыя дакументы найноўшага часу, іх класіфікацыя. Дэкрэты,

законы, Канстытуцыі, пастановы. Устаўныя граматы БНР. Заканадаўства БССР і Рэспублікі Беларусь. Асноўныя выданні і значэнне заканадаўства найноўшага часу для вывучэння грамадства найноўшага часу. Заканадаўчыя матэрыялы ў галіне музейнай справы і аховы гісторыка культурнай спадчыны як гістарычная крыніца.

Тэма 11. Актавыя матэрыялы

Вызначэнне актаў. Класіфікацыя актавых матэрыялаў. Актавы фармуляр і яго аналіз. Этапы развіцця актавых матэрыялаў. Летапісныя звесткі аб актах X - XI стст. Актавыя матэрыялы XII-XIII стст.

Акты ў часы ВКЛ. Прыватнаправавыя акты і павелічэнне іх колькасці. Віды прыватнаправавых актаў: жалаваныя, купчыя, менавыя, духоўныя, раздзельныя, пазыкавыя, статутныя, ільготныя граматы залежным сялянам, мяшчанам і інш. Публічнаправавыя акты перыяду ВКЛ. Прывілеі на нерухомую маёмасць, акты і граматы феадальнага суда, “выракі”, “устаўы”, “прывілеі”. Асабістыя, дзяржаўныя і царкоўныя уніі. Прывілеі царкве і духавенству. Публікацыі і вывучэнне актаў перыяду ВКЛ.

Акты новага і Найноўшага часу. Развіццё прыватнага права. Новыя віды актавых матэрыялаў. Акты аб правах і перавагах пэўных асоб і аб’яднанняў. Дыпламы, патэнты, граматы. Прававое рэгуляванне складання актаў і іх рэгістрацыя. Прыватнаўласніцкія акты ў савецкі перыяд. Разнавіднасці актаў у 1917 – 1990 гг. Акты як масавыя крыніцы. Неадыпламатыка. Актавыя матэрыялы ў музейнай дзейнасці.

Тэма 12. Матэрыялы справаводства

Узнікненне справаводства дзяржаўных устаноў і арганізацый, агульная характарыстыка іх матэрыялаў. Класіфікацыя матэрыялаў справаводства і прынцыпы іх вывучэння.

Справаводства ў ВКЛ. Канцылярыя ВКЛ і яе архіў. Перчачатковы і сучасны склад “Літоўскай метрыкі”. Віды дакументацыі. Лісты, прывілеі, пацвяржэнні, прызнанні, справы і інш. Стан распрацоўкі матэрыялаў архіва канцылярыі ВКЛ. Выданні матэрыялаў Літоўскай Метрыкі. Сеймавыя матэрыялы XVI-XVIII стст. і іх віды. Асаблівасці вывучэння. Мытныя кнігі як крыніцы для вывучэння сацыяльна-эканамічнай гісторыі Беларусі XV-XVIII стст. Актавыя кнігі судовых устаноў ВКЛ. “Акты галоўнага трыбунала ВКЛ”. Матэрыялы справаводства дзяржаўных устаноў Расійскай імперыі як крыніца па гісторыі Беларусі. Класіфікацыя матэрыялаў дзяржаўнага справаводства: пратаколы, справаздачы, інструкцыі, перапіска.

Справаводства Найноўшага часу: асаблівасці матэрыялаў, іх класіфікацыя і вывучэнне. Дакументы аб палітычных працэсах на тэрыторыі Беларусі ў 1920 - 1950-я гг. Дакументы палітычных партый і грамадскіх арганізацый. Іх матэрыялы як сістэма дакументавання і справаводства. Праграмы, статуты, пратаколы, рэзалюцыі, перапіска і г.д. Дакументы народніцкіх арганізацый, беларускіх нацыянальных гурткоў і партый канца XIX – пачатку XX ст. Крыніцазнаўчае вывучэнне дакументаў кампартыі

Беларусі. Матэрыялы аб дзейнасці партый і грамадскіх арганізацый у часы Другой сусветнай вайны. Дакументы палітычных партый і грамадскіх арганізацый РБ.

Справаводства музейных устаноў як гістарычная крыніца. Матэрыялы справаводства грамадскага аб'яднання “Беларускае добраахвотнае таварыства аховы помнікаў гісторыі і культуры” як гістарычная крыніца.

Тэма 13. Матэрыялы ўліковага і статыстычнага характару і статыстычныя крыніцы

Зараджэнне статыстыкі. Этапы развіцця статыстычных матэрыялаў. Статыстычныя матэрыялы: іх агульная характарыстыка і методыка аналізу. Прамысловая сельска-гаспадарчая статыстыка.

Гаспадарчыя апісанні XVI - XVIII стст. Пісцовыя кнігі і іх вывучэнне. Класіфікацыя і паходжанне інвентароў. Каштоўнасць інвентароў для вывучэння сацыяльна-эканамічнай гісторыі Беларусі XVII - XVIII стст.

Эканоміка-геаграфічныя і гаспадарчыя апісанні канца XVIII – першай паловы XIX ст. Матэрыялы Генеральнага межавання. Інвентары памешчыцкіх маенткаў як крыніца па гісторыі гаспадаркі. Ваенна-тапаграфічныя апісанні. Рэвізіі і іх роля ў вывучэнні дынамікі народанасельніцтва. Адміністрацыйна-паліцэйскі ўлік насельніцтва.

Статыстычныя дадаткі да справаздач губернатараў. “Агляды губерняў”. Цэнтральны і губернскія статыстычныя камітэты. Развіцце дэмаграфічнай статыстыкі. Градскія перапісы. Усеагульны перапіс насельніцтва Расійскай імперыі 1897 г. “Ведамасці фабрык і заводаў”. Перапіс прамысловых прадпрыемстваў пачатку XX ст. Земская статыстыка напярэдадні Першай сусветнай вайны. Статыстычныя выданні.

Стварэнне савецкіх дзяржаўных статыстычных устаноў. Шляхі збору інфармацыі. Усесаюзныя перапісы насельніцтва 1923, 1926, 1937, 1939 гг. Бягучы ўлік насельніцтва. Сістэма прамысловай статыстыкі. Прамысловая статыстыка як масавая гістарычная крыніца: асаблівасці вывучэння. Статыстыка асобных сацыяльных груп. Метады збору статыстычных даных. Мадэліраванне і прагназаванне.

Тэма 14. Летапісы і хронікі як гістарычныя крыніцы. асаблівасці іх вывучэння

Летапісы як гістарычная крыніца. Агульная характарыстыка. Пратограф, спіс, ізвод, рэдакцыя. Этапы летапісання на Беларусі. “Аповесць мінулых гадоў”. Мясцовыя летапісныя цэнтры. Полацкі летапіс. Аналіз летапісных помнікаў. А.Шахматаў. Нямецкія і польскія хронікі XI - XV ст. Скандынаўскія сагі.

Агульнарускае летапісанне. Беларуска-літоўскае летапісанне XV - XVI стст. Класіфікацыя летапісаў. Гісторыя стварэння, крыніцы і склад першага беларуска-літоўскага зводу. Прычыны з'яўлення легендарнай часткі. Другі-беларуска-літоўскі звод: “Хроніка Вялікага Княства Літоўскага” і яе рэдакцыі. Трэці беларуска-літоўскі звод “Хроніка Быхаўца”. Аналіз

легендарнай часткі летапісаў.

“Хроніка” Мацея Стрыйкоўскага. Крыніцы і значэнне хронікі для вывучэння гісторыі Беларусі. Асаблівасці летапісання XVII - XVIII ст. на Беларусі. Баркалабаўскі летапіс. Гарадскія хронікі: Магілёўская і Віцебская.

Тэма 15. Гісторыка-мемуарныя крыніцы

Агульная характарыстыка мемуараў як гістарычнай крыніцы. Суадносіны паняццяў “мемуары” і “мемуарная літаратура”. Віды мемуарнай літаратуры. Гісторыка-мемуарная літаратура XVI - XVIII ст. “Дзеннікі” Я.Збароўскага, Л.Дзялынскага, Ф.Еўлашоўскага і І.Будзілы. “Дыярыўшы” Самуіла і Багуслава Маскевічаў і нш. Асноўныя віды мемуараў XVIII ст і іх асаблівасці. Запіскі падарожнікаў і замежных дыпламатаў XVI - XVIII ст. як крыніца па гісторыі Беларусі. Мемуарная літаратура XIX ст. і асаблівасці яе аналізу. Расійскія падарожнікі аб Беларусі.

Мемуары Найноўшага часу. Асноўныя этапы развіцця і віды. Успаміны ўдзельнікаў падзей 1917 - 1920 гг., калектывізацыі, Другой сусветнай вайны, дзеячоў беларускай эміграцыі, кіраўнікоў краіны. Вусныя ўспаміны і асаблівасці іх збору і вывучэння.

Тэма 16. Эпістальныя крыніцы, літаратура і публіцыстыка

Эпістальныя крыніцы. Суадносіны паняццяў “ліст” і “перапіска”. Афіцыйная перапіска. Прыватныя лісты. Адкрытыя лісты як комплексныя гістарычныя крыніцы. Гістарычныя этапы функцыянавання адкрытых лістоў. Функцыі паштовых картак. Паштовыя маркі. Класіфікацыя адкрытых лістоў. Этапы крыніцазнаўчага вывучэння адкрытых лістоў. Калекцыі паштовак у архівах, бібліятэках і музеях Беларусі. Атрыбуцыя і выданне эпістальных крыніц. Эпістальны комплекс. Эпістальныя комплексы новага і найноўшага часу. Азначэнне літаратурнага твора.

Помнікі літаратуры і публіцыстыка як гістарычныя крыніцы. Этапы развіцця літаратуры і публіцыстыкі, жанравая спецыфіка. Літаратурныя творы XI - XIII стст. “Слова аб палку Ігаравым”. Публічныя і палемічныя творы, іх станаўленне. “Павучэнне” Манамаха. Жыццёвая літаратура. Жыцці Е.Полацкай, К.Тураўскага і інш. Аналіз жыццёвай літаратуры. В.В.Ключэўскі.

Літаратура і публіцыстыка XVI-XVII стст. Паэтычныя творы XVI - XVIII стст. Творы Ф.Скарыны і С.Буднага, В.Цяпінскага. Царкоўная палеміка канца XVI – пачатку XVII ст. Літаратура і публіцыстыка другой паловы XVII – пачатку XVIII ст. Асаблівасці літаратуры новага і найноўшага часу. Публікацыі мастацкай літаратуры. Публікацыі ў часопісах. Самвыдат. Роля формы публікацыі пры крыніцазнаўчым аналізе. Публіцыстыка новага і найноўшага часу. Заклікі, лістоўкі, плакаты.

Тэма 17. Перыядычны друк і рэклама

Перыядычны друк як гістарычная крыніца. Сістэматызацыя і класіфікацыя перыядычных выданняў. Этапы развіцця перыядычнага друку.

Першая перыёдыка на Беларусі. Перыядычныя выданні і цэнзура. “Губернскія ведамасці” і “Епархіяльныя ведамасці”. “Вестник” К.Гаворскага. Першыя неафіцыйныя выданні. Газета “Менский листок”. Палітызацыя перыядычнага друку. Легальны і нелегальны друк. “Наша доля” і “Наша ніва”.

Перыёдыка найноўшага часу. Партыйна-дзяржаўны кантроль за перыядычным друкам у савецкі перыяд. Цэнзура ў Польшчы ў 1921 – 1939 гг. Нелегальны друк у савецкі час. Апазыцыйныя выданні ў Заходняй і Савецкай Беларусі. Выданні беларускіх партызан і падпольшчыкаў, калабарацыі ў 1941-1944 гг. Выданні.Перыядычныя выданні савецкай эміграцыі. Самвыдат 1960-1990-х гг. і яго адметныя рысы. Асаблівасці перыядычнага друку незалежнай Беларусі.

Крыніцазнаўчае вывучэнне перыядычнага друку. Першапачатковыя тэксты артыкулаў. Купюры цэнзараў. Пахожданне і атрыбуцыя артыкулаў.

Рэклама як гістарычная крыніца. Гісторыя рэкламы на Беларусі. Рэклама на старонках перыядычных выданняў. Наратыўныя крыніцы, перыядычны друк і рэклама ў музейных экспазіцыях.

ВУЧЭБНА-МЕТАДЫЧНАЯ КАРТА ВУЧЭБНАЙ ДЫСЦЫПЛІНЫ

Нумар раздзела, тэмы	Назвы тэм і раздзелаў	Колькасць аўдыторных заняткаў		Колькасць гадзін КСР	Форма кантролю ведаў
		з іх			
		Лекцыі	Семінары		
Раздзел I Тэорыя і методыка крыніцазнаўства					
1.	Тэма 1. Уводзіны. Прадмет і змест крыніцазнаўства	2			
2.	Тэма 2. Фарміраванне і развіццё крыніцазнаўства. Тэндэнцыі сучаснага крыніцазнаўства.	4	2	2	
3.	Тэма 3. Метадалогія і метады крыніцазнаўства. Выкарыстанне колькасных метадаў і інфармацыйных тэхналогій апрацоўкі крыніц	4	2	2	Дыскусія
4.	Тэма 4. Класіфікацыя і сістэматызацыя гістарычных крыніц	4	2		
5.	Тэма 5. Рэчавыя і выяўленчыя крыніцы	2	4		
6.	Тэма 6. Крынізнаўчая эўрыстыка	4	2		
7.	Тэма 7. Крыніцазнаўчая крытыка		6	2	Міні-даклады
8.	Тэма 8. Асаблівасці вывучэння аўдыявізуальных крыніц	4			
Раздзел II Крыніцазнаўства гісторыі Беларусі					
9.	Тэма 9. Асноўныя віды, тэндэнцыі і этапы развіцця крыніц па гісторыі Беларусі	2	2		
10.	Тэма 10. Заканадаўчыя дакументы	4	2	2	Міні-даклады
11.	Тэма 11. Актавыя матэрыялы	4		2	Адказы на пытанні
12.	Тэма 12. Матэрыялы справаводства	4	2	2	Падрыхтоўка рэфератаў і прэзентацый
13.	Тэма 13. Матэрыялы ўліковага і статыстычнага характару і статыстычныя крыніцы	2	4	2	Міні-даклады; падрыхтоўка прэзентацый
14.	Тэма 14. Летапісы і хронікі як гістарычныя крыніцы. Асаблівасці іх вывучэння	4	2	2	Падрыхтоўка рэфератаў і прэзентацый

15.	Тэма 15. Гісторыка-мемуарныя крыніцы	2	4	2	Міні-даклады; падрыхтоўка прэзентацый
16.	Тэма 16. Эпісталярныя крыніцы, літаратура і публіцыстыка	2	2	2	Прэзентацыі, міні-даклады
17.	Тэма 17. Перыядычны друк і рэклама	2		2	Міні-даклады
	Разам	50	38	22	Экзамен

ІНФАРМАЦЫЙНА-МЕТАДЫЧНАЯ ЧАСТКА

ЛІТАРАТУРА

Асноўная

1. *Георгиева, Н.Г.* Историческое источниковедение: теоретические проблемы : учебник / Н.Г. Георгиева. – Москва : Проспект, 2023 . – 247 с.

2. *Источниковедение* : учеб. пособие / И. Н. Данилевский, Д. А. Добровольский, Р. Б. Казаков и др. ; отв. ред. М. Ф. Румянцева ; Нац. исслед. ун-т “Высшая школа экономики”. – М.: Изд. дом Высшей школы экономики, 2000. – 701, с.

3. *Источниковедение*: учебник для академического бакалавриата / Е. Д. Твердюкова [и др.] ; под ред. А. В. Сиренова. – М. : Юрайт, 2021. – 396 с.

Дадатковая

1. *Актуальные проблемы источниковедения: материалы IV Международной научно-практической конференции к 20-летию дарования городу Витебску магдебургского права, Витебск, 20-21 апреля 2017 г. / Витеб. гос. ун-т; редкол.: А.Н.Дулов и М.Ф.Румянцева (отв. ред.) [и др.]. – Витебск : ВГУ имени П.М.Машерова, 2017. – 410с.*

2. *Георгиева, Н. Г.* Историческое источниковедение. Теоретические проблемы. Учебник для вузов. – М.: Проспект, 2018. – 256с.

3. *Гістарыяграфія і крыніцы вывучэння гісторыі Беларусі: традыцыі і навацыі : зборнік навуковых артыкулаў / Нацыянальная акадэмія навук Беларусі. Інстытут гісторыі ; [уклад.: В. В. Яноўская, Р. У. Зянюк ; рэдкал.: В. В. Даніловіч (гал. рэд.) і інш.]. - Мінск : Беларуская навука, 2018. - 321, [1] с.*

4. *Голиков, А.Г.* Методика работы с историческими источниками : учебное пособие для студентов высших учебных заведений, обучающихся по направлению подготовки 030600 “История” / А. Г. Голиков, Т. А. Круглова ; под ред. А. Г. Голикова. - Москва : Академия, 2014. - 223, [1] с.

5. *Грицкевич, В. П.* Теория и история источниковедения. / Грицкевич В.П., Каун С. Б., Ходин С. Н. - Мн.: БГУ, 2008. – 254 с.

6. *Источниковедение: Теория. История. Метод. Источники Российской истории: Учеб. пособие // И. Н. Данилевский [и др.]. - М., 2000. – 701с.*

7. *Касцюкевіч, С.У.* Крыніцазнаўства : вуч.-метадыч. комплекс // склад. С.У.Касцюкевіч. – Наваполацк:ПДУ, 2006. – 159 с.

8. *Мир источниковедения: сб. тр. в честь С. О. Шмидта.* – М., Пенза, 1994. – 495с.

9. *Русина Ю. А.* Методология источниковедения: учебное пособие для студентов, обучающихся по программе бакалавриата по направлению подготовки 030600 “История” / Ю. А. Русина ; М-во образования и науки РФ, Урал. федеральный ун-т им. первого Президента России Б. Н. Ельцина, [Ин-т гуманитарных наук и искусств]. – Екатеринбург : Издательство Уральского

университета, 2015. – 202, [1] с. – Рек. методическим советом УрФУ. – [Электронный ресурс] Режим доступа: <https://elar.urfu.ru/bitstream/10995/34723/1/978-5-7996-1466-9.pdf>

10. *Семянчук, А. А.* Беларуска-літоўскія летапісы і польскія хронікі: вучэб. дапаможнік / А. А. Семянчук. – Гродна: ГрГУ, 2000. – 163 с.

11. *Сидорцов, В. Н.* Методология истории: количественные методы и информационные технологии. / В. Н. Сидорцов. - Мн.: БГУ, 2003.- 143 с.

12. *Соколов, А. К.* Источниковедение новейшей истории России: теория, методология, практика:уч. пособие для вузов / под ред. А.К. Соколова. – М.: Высш.шк., 2004. – 686 с.

13. *Ходзін, С.М.* Крыніцазнаўства гісторыі Беларусі: дапаможнік / С. М. Ходзін. - Мн.: БДУ, 2012. – 255 с. Текст : электронный. - Режим доступа: <https://ru.by1lib.org/book/3259580/a905ed>.

14. *Ходин, С. Н.* История и теория источниковедения : учебное пособие для студентов вузов по историческим специальностям / С. Н. Ходин, В. П. Грицкевич, С. Б. Каун. - Минск: Издательский центр БГУ, 2008. - 253, [1] с.

15. *Шмидт, С. О.* Путь историка: избр. тр. по источниковедению и историографии / С. О. Шмидт. - М., 1997. – 608 с.

Рэкамендуемыя метады (тэхналогіі) навучання

Да эфектыўных педагогічных тэхналогій і методак, якія садзейнічаюць далучэнню студэнтаў да пошуку і выкарыстання ведаў, набыццю вопыту самастойнага вырашэння задач адносяцца:

- гісторыка-тэматычны падыход;
- тэхналогіі праблемна-модульнага навучання;
- тэхналогіі вучэбна-даследчай дзейнасці;
- камунікатыўныя тэхналогіі;
- метады аналізу канкрэтных сітуацый.

Для кіравання адукацыйным працэсам і арганізацыі кантрольна-ацэначнай дзейнасці выкладчыкам рэкамендуецца выкарыстоўваць рэйтынжавыя, крэдытна-модульныя сістэмы ацэнкі вучэбнай дзейнасці студэнтаў, варыятыўныя мадэлі кіруемай самастойнай работы, вучэбна-метадычныя комплексы. У практыку семінарскіх заняткаў мэтазгодна ўкараняць метадыку актыўнага навучання, дыскусійныя формы.

Па кожным раздзеле і тэме дадзенай вучэбнай праграмы ў адпаведнасці з іх мэтамі і задачамі выкладчыкам (кафедрай) праектуюцца і рэалізуюцца пэўныя педагогічныя тэхналогіі. У ліку найбольш перспектыўных і эфектыўных сучасных інавацыйных адукацыйных сродкаў і тэхналогій, якія дазваляюць рэалізаваць сістэмна-дзейнасны кампетэнтнасны падыход у вучэбна-выхаваўчым працэсе, варта вылучыць: вучэбна-метадычныя комплексы (у тым ліку электронныя), варыятыўныя мадэлі самастойнай працы студэнтаў, блочна-модульныя, модульна-рэйтынжавыя і крэдытныя сістэмы, інфармацыйныя тэхналогіі, метады кейсаў, метадыкі актыўнага навучання.

Метадычныя рэкамендацыі па арганізацыі і выкананні самастойнай работы студэнтаў

Самастойная работа студэнтаў накіравана на:

- фарміраванне ўменняў па эўрыстыцы розных відаў інфармацыі аб гістарычных крыніцах;
- якаснае засваенне і сістэматызацыю атрыманых тэарэтычных ведаў;
- фарміраванне ўмення выкарыстоўваць атрыманыя веды ў навукова-фондавай дзейнасці музейных устаноў і ў рабоце устаноў крэатыўна-турыстычнай сферы;
- замацаванне практычных уменняў студэнтаў;
- фарміраванне самастойнай думкі;
- развіццё навукова-даследчых навыкаў.

Дыягностыка сфарміраванасці кампетэнцый студэнта

1. Патрабаванні да ажыццяўлення дыягностыкі.

Працэдура дыягностыкі сфарміраванасці кампетэнцый студэнта ўключае наступныя этапы:

- вызначэнне аб’екта дыягностыкі;
- выяўленне факта вучэбных дасягненняў студэнта з дапамогай крытэрыяльна-арыентаваных тэстаў і іншых сродкаў дыягностыкі;
- вымярэнне ступені адпаведнасці вучэбных дасягненняў студэнта патрабаванням адукацыйнага стандарта;
- ацэньванне вынікаў выяўлення і вымярэння адпаведнасці вучэбных дасягненняў студэнта патрабаванням адукацыйнага стандарта (з дапамогай шкалы ацэнак).

–

Рэкамендаваныя сродкі дыягностыкі вынікаў вучэбнай дзейнасці студэнтаў.

Арганізацыя самастойнай работы студэнтаў прадугледжвае падрыхтоўку студэнтамі інфармацыйных матэрыялаў па найноўшай гісторыі.

Для дыягностыкі кампетэнцыі студэнтаў прадугледжваецца выкарыстанне наступных сродкаў дыягностыкі:

- тэсты з выкарыстаннем заданняў адкрытай і закрытай формы па асобных раздзелах і вучэбнай дысцыпліне ў цэлым;
- пісьмовыя заданні па асобных раздзелах вучэбнай дысцыпліны;
- вуснае апытанне падчас заняткаў;
- выступленні студэнтаў на семінарскіх занятках па распрацаваных імі тэмах;
- падрыхтоўка і абарона рэфератаў.

2. Шкала ацэнак.

Ацэнка вучэбных дасягненняў студэнтаў на экзаменах па вучэбных дысцыплінах сацыяльна-гуманітарнага цыкла праводзіцца па дзесяцібальнай шкале.

Ацэнка вучэбных дасягненняў студэнтаў ажыццяўляецца паэтапна па канкрэтных раздзелах (тэмах) вучэбнай дысцыпліны, здзяйсняецца кафедрай у адпаведнасці з абранай установай вышэйшай адукацыі шкалай ацэнак.

3. Крытэрыі ацэнак.

Для ацэнкі вучэбных дасягненняў студэнтаў выкарыстоўваюцца крытэрыі, зацверджаныя Міністэрствам адукацыі Рэспублікі Беларусь.

4. Рэкамендуемы дыягнастычны інструментарый.

Для дыягностыкі сфарміраванасці кампетэнцый студэнтаў пры выніковым ацэньванні рэкамендуецца выкарыстоўваць педагагічныя тэсты і тэставыя заданні; рознаўзроўневыя кантрольныя працы і заданні; залік і экзамен.

Крытэрыі ацэнкі вынікаў вучэбнай дзейнасці

Ацэнка	Крытэрыі
10 (дзесяць) балаў	Сістэматызаваныя, глыбокія і поўныя веды па ўсіх раздзелах вучэбнай праграмы, а таксама па некаторых асноўных пытаннях, якія выходзяць за яе межы; выкарыстанне навуковай тэрміналогіі, пісьмовае і лагічнае выкладанне матэрыялу, уменне рабіць абгрунтаваныя высновы і абагульненні; бездакорнае валоданне інструментарыем крыніцазнаўства, уменне эфектыўна выкарыстоўваць яго ў вырашэнні навуковых і прафесійных задач; здольнасць самастойна і творча выконваць складаныя нестандартныя заданні ў рамках вучэбнай праграмы; поўнае і глыбокае засваенне зместу асноўнай і дадатковай літаратуры, рэкамендаванай вучэбнай праграмай вучэбнай дысцыпліны; уменне арыентавацца ў асноўных тэорыях і напрамках крыніцазнаўства і аналізаваць іх, выкарыстоўваць навуковыя дасягненні, звязаныя з іншымі вучэбнымі дысцыплінамі; творчая самастойная праца на семінарскіх занятках, актыўны творчы ўдзел у групавых абмеркаваннях, высокі ўзровень выканання заданняў
9 (дзевяць) балаў	Сістэматызаваныя, глыбокія і поўныя веды па ўсіх пастаўленых пытаннях у аб'ёме вучэбнай праграмы; выкарыстанне навуковай тэрміналогіі, пісьмовае і лагічнае выкладанне адказу на пытанні, уменне рабіць абгрунтаваныя высновы і абагульненні; валоданне інструментарыем крыніцазнаўства, уменне эфектыўна выкарыстоўваць яго ў вырашэнні навуковых і прафесійных задач; здольнасць самастойна і творча выконваць складаныя нестандартныя заданні ў межах вучэбнай праграмы; поўнае засваенне зместу асноўнай і дадатковай літаратуры, рэкамендаванай вучэбнай праграмай вучэбнай дысцыпліны; уменне арыентавацца ў сутнасці асноўных тэорый і кірункаў крыніцазнаўства і аналізаваць іх; актыўная самастойная праца на семінарскіх занятках, сістэматычны ўдзел у групавых абмеркаваннях, высокі ўзровень выканання заданняў
8 (восем) балаў	Сістэматызаваныя, глыбокія і поўныя веды па ўсіх пастаўленых пытаннях у аб'ёме вучэбнай праграмы; выкарыстанне навуковай тэрміналогіі, пісьмовае і лагічнае выкладанне матэрыялу, уменне рабіць абгрунтаваныя высновы і абагульненні; валоданне інструментарыем крыніцазнаўства, уменне выкарыстоўваць яго ў вырашэнні навуковых і прафесійных задач; здольнасць самастойна выконваць складаныя заданні ў межах вучэбнай праграмы;

	засваенне зместу асноўнай і дадатковай літаратуры, рэкамендаванай вучэбнай праграмай вучэбнай дысцыпліны; уменне арыентавацца ў сутнасці асноўных тэорый і кірункаў крыніцазнаўства і аналізаваць іх; актыўная самастойная праца на семінарскіх занятках, сістэматычны ўдзел у групавых абмеркаваннях, высокі ўзровень выканання заданняў
7 (сем) балаў	Сістэматызаваныя, глыбокія і поўныя веды па ўсіх раздзелах вучэбнай праграмы; выкарыстанне навуковай тэрміналогіі, пісьмовае і лагічнае выкладанне матэрыялу, уменне рабіць абгрунтаваныя высновы і абагульненні; валоданне інструментарыем крыніцазнаўства, уменне выкарыстоўваць яго ў пастаноўцы і вырашэнні навуковых і прафесійных задач; свабоднае выкананне тыпавых заданняў у рамках вучэбнай праграмы; засваенне зместу асноўнай і дадатковай літаратуры, рэкамендаванай вучэбнай праграмай вучэбнай дысцыпліны; уменне арыентавацца у сутнасці асноўных тэорый і кірункаў крыніцазнаўства і даваць ім аналітычную ацэнку; актыўная самастойная праца на семінарскіх занятках, удзел у групавых абмеркаваннях, высокі ўзровень выканання заданняў
6 (шэсць) балаў	Дастаткова поўныя і сістэматызаваныя веды ў аб'ёме вучэбнай праграмы; выкарыстанне неабходнай навуковай і спецыяльнай тэрміналогіі, пісьмовае і лагічнае выкладанне матэрыялу, уменне абагульняць і рабіць абгрунтаваныя высновы; валоданне інструментарыем крыніцазнаўства, уменне яго выкарыстоўваць пры вырашэнні вучэбных і прафесійных задач; здольнасць самастойна выконваць тыпавыя заданні ў рамках вучэбнай праграмы; засваенне зместу асноўнай літаратуры, рэкамендаванай вучэбнай праграмай вучэбнай дысцыпліны; уменне арыентавацца у сутнасці базавых тэорый і кірункаў крыніцазнаўства і даваць ім параўнальную ацэнку; самастойная праца на семінарскіх занятках, перыядычны ўдзел у групавых абмеркаваннях, дастатковы ўзровень выканання заданняў
5 (пяць) балаў	Дастатковыя веды ў аб'ёме вучэбнай праграмы; выкарыстанне навуковай тэрміналогіі, пісьменнае і лагічнае выкладанне матэрыялу, уменне рабіць высновы; валоданне інструментарыем і матэрыялам крыніцазнаўства, уменне яго выкарыстоўваць у вырашэнні вучэбных і прафесійных задач; здольнасць самастойна выконваць тыпавыя заданні у рамках вучэбнай праграмы; засваенне зместу асноўнай літаратуры, рэкамендаванай вучэбнай праграмай

	вучэбнай дысцыпліны; уменне арыентавацца у сутнасці базавых тэорый і кірункаў крыніцазнаўства і даваць ім параўнальную ацэнку; уменне самастойна працаваць на семінарскіх занятках, фрагментарны ўдзел у групавых абмеркаваннях, здавальняючы ўзровень выканання заданняў
4 (чатыры) балы	Дастатковы аб'ём ведаў у рамках крыніцазнаўства; засваенне зместу асноўнай літаратуры, рэкамендаванай вучэбнай праграмай вучэбнай дысцыпліны; выкарыстанне навуковай тэрміналогіі, лагічнае выкладанне матэрыялу, уменне рабіць высновы без істотных памылак; валоданне інструментарыем і матэрыялам крыніцазнаўства, уменне яго выкарыстоўваць пры выкананні тыпавых заданняў; уменне выконваць тыпавыя заданні пад кіраўніцтвам выкладчыка; уменне арыентавацца ў сутнасці асноўных тэорый і кірункаў крыніцазнаўства і даваць ім ацэнку; здавальняючы ўзровень выканання заданняў
3 (тры) балы – не залічана	Недастаткова поўны аб'ём ведаў у рамках крыніцазнаўства; веданне зместу часткі асноўнай літаратуры, рэкамендаванай вучэбнай праграмай вучэбнай дысцыпліны; выкарыстанне навуковай тэрміналогіі, выкладанне матэрыялу з істотнымі фактычнымі і лагічнымі памылкамі; слабае валоданне інструментарыем і матэрыялам крыніцазнаўства; няўменне выконваць тыпавыя заданні; няўменне арыентавацца у сутнасці асноўных тэорый і кірункаў крыніцазнаўства; пасіўнасць на семінарскіх занятках, нізкі ўзровень культуры выканання і афармлення заданняў
2 (два) балы – не залічана	Фрагментарныя веды ў рамках крыніцазнаўства; веды зместу асобнай літаратуры, рэкамендаванай вучэбнай праграмай вучэбнай дысцыпліны; няўменне выкарыстаць навуковую тэрміналогію крыніцазнаўства, наяўнасць у адказе грубых лагічных і фактычных памылак; пасіўнасць на семінарскіх занятках; нізкі ўзровень культуры выканання і афармлення заданняў
1 (адзін) бал – не залічана	Адсутнасць ведаў і кампетэнцый у рамках адукацыйнага стандарту ці адмова ад адказу

ПЫТАННІ ДЛЯ САМАКАНТРОЛЯ

1. Растлумачце чым адрозніваюцца паняцці “гістарычны помнік”, “музейны прадмет”, “інфармацыйная крыніца”, “архіўная крыніца”, “гістарычная крыніца”?
2. Чаму сцвярджаюць, што чалавечая дзейнасць мае сацыяльную прыроду?
3. Чаму кажуць, што крыніца перадае суб’ектыўна-аб’ектыўную структуру мінулага?
4. У чым асаблівасці сучаснай канцэпцыі паняцця “крыніца”, прапанаванай РДГУ?
5. Узгадайце ланцуг гістарычнага пазнання : ад факта рэчаіснасці – да факта крыніцы, ад факта крыніцы – да навукова-гістарычнага факта. Якое месца адводзіцца даследчыку ў такой мадэлі гістарычнага пазнання?
6. Што агульна і адрознае ў этапах гістарычнага і крыніцазнаўчага даследавання?
7. Растлумачце погляд на крыніцазнаўства як метада для ўсяго гуманітарнага пазнання
8. Ахарактарызуйце ўсе адметнасці крыніцазнаўства як метада пазнання рэчаіснасці.
9. Што агульнае і адрознае паміж “архіўнай крыніцай”, “музейным экспанатам”, “дакументальнай крыніцай”?
10. Падумайце, якія высновы можа зрабіць гісторык аб сацыяльным становішчы аўтара крыніцы, калі крыніца ўтрымлівае наступныя суб’ектыўныя звесткі : “ В року шесот третем за шесть недель перед Великоднем водлуг старого календаря кобыла сивая жеребилася” . Хто мог зрабіці такі запіс: магнат, дробны шляхціч, заможны пан, мяшчанін?
11. Прадстаўнікі якой школы ў крыніцазнаўстве разумеюць гістарычнае пазнанне як рэканструкцыю мінулага: марксісцкай, школы Аналаў, РДГУ?
12. Як называецца інфармацыя, што трапляе ў крыніцу папярэдне прайшоўшы праз свядомасць суб’екта?
13. Да чаго прывёў так званы “антрапалагічны пераварот” у гістарычнай навуцы?
14. Як суадносяцца прадметы крыніцазнаўства і спецыяльных гістарычных дысцыплін?
15. Што ўяўляе сабой гістарычны факт у пазітывісцкай трактоўцы?
16. Чым эдыцыйная археаграфія адрозніваецца ад камеральнай?
17. У чым розніца паміж эўрыстыкай і бібліяграфіяй?
18. Чым нарматыўныя крыніцы адрозніваюцца ад апавядальных?
19. Якія крыніцазнаўчыя традыцыі вы можаце выдзеліць на Беларусі?
20. Што неабходна для паспяховага архіўнага пошуку?
21. Чым адрозніваюцца эўрыстычнае і методыка-аналітычнае крыніцазнаўства?
22. Растлумачце, у чым недахопы метада класавага аналізу?
23. Якія аналагі тэрміна “капітулярый” існавалі на тэрыторыі ВКЛ і

24. Якім чынам даследчыўі даказалі несапраўднасць “Канстанцінава дара”?

25. 26. Якія два віды крыніц вызначыў у сваёй кнізе “Падручнік гістарычнага метада” нямецкі гісторык Э.Бернгейм?

26. Хто першым пачаў чытаць курс “Крыніцазнаўства” ў Маскоўскім універсітэце?

27. Які твор паклаў пачатак эдыцыйнай археаграфіі на Беларусі?

28. Якое перыядычнае выданне дало назву знакамітай школе Аналаў?

29. Калі і кім упершыню пачалося выкладанне крыніцазнаўства на Беларусі?

30. Хто першым ажыццявіў навуковую класафікацыю крыніц?

31. 32. Якія крыніцы адносяцца да канвенцыянальных?

32. Назавіце, да якога віду крыніц па класіфікацыі С.О.Шмідта адносяцца творы мастацтва, творы кіно, графічныя малюнкі, дакументальныя кінакадры, фотоздымкі?

33. У чым асаблівасці рэчавых крыніц?

34. Якія падтыпы славесных крыніц існуюць у класіфікацыі С.О.Шмідта?

35. Ахарактарызуйце ролю Д.І.Даўгяллы і М.М.Улашчыка ў развіцці крыніцазнаўства на Беларусі?

36. Пазначце асноўныя напрамкі развіцця крыніцазнаўства на Беларусі ў сёняшні час.

37. Чым адрозніваюцца паміж сабой 3 зводы беларуска-літоўскіх летапісаў?

38. У чым асаблівасці сродкаў масавай інфармацыі як гістарычных крыніц?

39. Пазначце асноўныя правілы даследавання агіяграфічных крыніц?

40. Ахарактарызуйце адкрытыя лісты як гістарычныя крыніцы

41. У чым праяўляецца комплекснасць адкрытых лістоў як гістарычных крыніц?

42. Назавіце асаблівасці выяўленчых крыніц

43. У чым праяўляецца спецыфіка аўдыявізуальных дакументаў як гістарычных крыніц?

44. Вызначыце адметныя рысы рэчавых крыніц.